

Berethalom, erődtemplom

Kostyál László

Székelyföld, kalandtúra, müemlékek

(Egy nyaralás margójára)

Igen, ilyen sorrendben. Manapság a székelyföldi műemlékek hosszabb sorát felfűzni egy utazásra csupán gépkocsival képzelhető el, az ilyen út viszont – köszönhetően az ideálisnak távolról sem nevezhető útviszonyoknak – embert és autót próbáló kalandtúrával ér fel. A főutakkal nincs nagyobb probléma, de Bögöz vagy Csikménaság nem éppen ilyenek mellett fekszik. A sokszor az itteni magyarság diszkriminálásának tűnő útállapotok mellett 40-50 kilométeres átlagsebességgel lehet szlalomozni a 20-30 cm mély kátyúk

között, kerülgetve a lovas kocsikat és a bicikliket. Furcsa, hogy egy úti beszámolóban ez kívánczik az első helyre, de nehéz szabadulni attól a gondolatától, hogy hányan keresnék fel Székelyföldet normális európai állapotok mellett, hiszen a gépjárművek igen jelentős része – becslésem szerint legalább negyede – most is magyar rendszámú, és jócskán megfordulnak errefelé vállalkozó kedvű németek, franciák, olaszok és hollandok is.

Július végén induló utazásunk első állomása *Marosvásárhely*. Zalaegerszegtől 740 kilométert mutat a műszer, mire a hajdani Székelyföld egyetlen királyi városába érünk. A következő napokban innen indulunk bolyongásainkra. A vásárhelyi Kultúrpalota megtekintése persze nem maradhat el. Épülete a múlt század elején, Komor Marcell és Jakab Dezső tervei szerint készült, díszítő részletei a magyar szecesszió legjelesebb alkotóit – Körösfői-Kriesch Aladár, Nagy Sándor, Toroczkai Wigand Ede, Dósa Géza, Róth Miksa – dicsérik. A pompás tükörterem látványa az impozáns, helyi népballadákat felelevenítő üvegablakokon beszivárgó színes fényekkel sokadszorra

is lebillincsel. A nagyterem bejárata fölötti, Szent István megkoronázását ábrázoló domborművet hosszas feledés, majd restaurálás után a közelmúltban helyezték vissza eredeti helyére. A képtárba ezúttal nem megyünk be, bár a Kultúrpalotában székelő Maros Megyei Múzeum igazgatónöjétől úgy hallom, hogy a képtár eredeti, dualizmus-kori magyar anyagából sok évtizedes szünet után, néhány éve megnyílt állandó kiállítás a szentendrei Művészet Malom szeretné kölcsön kérni és bemutatni, ami jó ürügy lenne az itteni többségi nemzet egyes képviselőinek a kiállítás időszakivá nyilvánítására és bezárására. Ugyancsak kimarad az egykori Erdély legjelentősebb, negyven ezres állományú főúri könyvtárának, a Telesi Sámuel által 1802-ben a közönségnek is megnyitott Telesi Tékának a meglátogatása (interiőrje mindig a keszthelyi Festetics-kastély egykorú könyvtárát idézi fel bennem). Megszemléljük viszont az 1600-as évek első felé felidézhető várat, mely háromtucatnyinál is több erdélyi országgyűlés színhelye volt, s benne az egykori üléseknek helyt adó, ma református vártemplom melletti hajdani ferences kolostor (korábban a templom is a rendé volt) feltárását. A lenyűgöző méretek (Erdély legnagyobb középkori ferences rendházáról van szó) legalább harminc-negyen szerzetesre utalnak, de a régész szerint a barátok legfeljebb heten-nyolcan voltak.

A következő napon – szászöldi kitérőként – a *segesvári vár* az első állomásunk. A kommunista vezetés alatt kollektíven Németországba távozó szászság csodálatos építészeti kultúrát hagyott maga után, amivel a helyükre költözők szemlátomást nem tudnak mit kezdeni. A vár főterét és az egykori domonkos (ma evangélikus) templomot ugyan jelentős beruházással igyekeznek felújítani, és turista-látványossággá tenni, az összkép azonban lehangoló. A gyönyörű, 15. századi, gótikus stílusú templom mellett szedett-vedett sátrakból és földre helyezett takarókról népművészetet, de elsősorban giccset kínáló árusok hada nyüzsög, egy cigányasszony kanalat farag. A templombelső már elkészült, szép a kora barokk, architektonikus szerkezetű főoltár és a templommal egyidős, minuszulás felirattal díszített bronz keresztelőkút. Utóbbi közeli rokona a nagyszebeni szász templomban van. A vármúzeum anyaga egy gazdag civilizáció irigylésre méltó relikviáit őrzi, meglehetősen fantáziátlan elrendezésben.

Segesvárról a Medgyes felé vezető főútról egy hepehupás, de nagyobb kátyúk nélküli, kies dombok között kanyargó bekötőútra térve *Berethalomra* vezet utunk, ahol az egyik legjelentősebb szász erődtemplomot tekintjük meg. Az épület-együttes valóságos kis csoda, méltán nyilvánították a világörökség részévé. A két falgyűrűtől is övezett templomba díszesen faragott kettős, pálcátagokkal ékített kapuzaton léphetünk be, hálóboltozatos szentélyében áll Erdély legnagyobb, 15. század végi szárnyasoltára, amely egyidős az épülettel. Középső, megkapó finomságú Golgota-jelenetes fa szoborcsoportja 1524-ben

Berethalom, a templom szentélye

készült. A szószék mellvédjét pompás korai reneszánsz reliefek díszítik. A sekrestye intarziás barokk ajtajának belsőjén az egykori iparosmestert magasztaló, műalkotással is felérő zárszerkezet díszlik. A templomot övező belső fal bástyájának földszinti helyiségében a közösség egykori előljáróinak díszes, részben festett, figurális, 17-18. századi sírkövei láthatók. E szigorú ikonográfiai rendszerben készülő (melynek kötelező eleme például az elhunyt kezében tartott könyv vagy írás) monumentumok a késő-középkori főúri síremlékeink kései, stílusukban a helyi igényeket tükröző leszármazottai, amelyek jól tükrözik egy gyorsan vagyonosodó iparos-kereskedő réteg lehetőségeit.

Következő állomásunk *Medgyes*, ahol szintén ismert szász erődtemplom áll. Németalföldi hatásokat tükröző szép szárnyasoltára 1480-ban készült, szinte egyidős közeli rokonával, a berethalmival. A falakon, mint más szászöldi templomokban, itt is gazdagon hímzett szőnyegek függenek. A templom 74 méter magas, négy fiatornyos, magas sisakos tornyáról a pisai campanile jut eszünkbe, ugyanis (bár különböző mértékben) mindkettő ferde. Igen érdekesek a kerítőfal belső oldalához simulva álló egykori lakások és tároló helyiségek, melyek egyikében ma iskola működik.

A szászöldi (első) kitérőt követő napon a Monarchia kedvelt üdülőhelyére, *Szóvata-fürdőre* látogatunk. Ren-

geteg magyar nyüzsgött itt, s kiáltoak az ellentétek. Az évszázados, egykori hangulatukat őrző üdülőépületek egy részét felújították, és belülről korszerűsítették, mások viszont omladozó állapotban, üresen árválkodnak. A modern szállodaépületek között megbújó két kis ortodox templom (az egyik fából) az előbbieknél sokkal harmonikusabban illeszkedik a hegyek között megbújó, sós vizű Medve-tó miliójébe. Innen néhány kilométer csupán *Parajd*, az erdélyi sóvidék egyik legfontosabb bányája, ahol ócska autóbusz viszi a nyári melegben megizzadt, összezsúfolt látogatókat a hegy mélyébe. A kibányászott só helyén maradt hatalmas barlangok levegője gyógyhatású, s valóságos fieszta zajlik bennük: lépten-nyomon tollaslabdázók előtt kell elugranunk, népszerűek a pingpong-asztalok és a homokozók, a só-kápolnában éppen magyar nyelvű mise folyik, de még az internet-klub is zsúfolt. A só kitermelését már a rómaiak megkezdték itt, s e tevékenység azóta is töretlen, csak a technika fejlődött, ahogy ezt a kis múzeumi összeállítás is illusztrálja. A tartalek állítólag még hosszú időre elegendő.

Parajdról marosvásárhelyi szállásunkra visszatérőben megállunk *Erdőszentgyörgyön*. A 13-14. század fordulóján épült templom ma a református egyházé. Indadisztes mellvédű szőszékén dupla – Rhédey és Wesselényi – címeres, 1760-ban készült, faragott-festett kőtábla tudósít arról, hogy az épületet elhunyt férje, Rhédey Zsigmond emlékére és kívánsága szerint újjáépítette ekkor Wesselényi Katalin. A Rhédey család szemben lévő kastélyában ma iskola működik. Itt született az a Rhédey Klaudia, aki II. Erzsébet angol királynő anyai ági ükanyja, amint erről a királyi családnak a templom felújítására nyújtott támogatása kapcsán elhelyezett felirat is megemlékezik a karzat alatt. A család egyik, a grófnővel záruló ága a templomban is temetkezett, amint erről néhány síremlék tanúskodik (Klaudia holttestét utóbb a családi kriptába helyezték át).

A következő napon újra Szászföldre, *Nagyszebenbe* visz utunk. Útközben egykori szász falvakon haladunk át. Az összefüggő homlokzat-sort alkotó, széles kocsibejárójú, módos, jellegzetes házak többségéről omlik a vakolat, környezetük elhanyagolt, kertjük rendetlen. Csak néhányon látszik friss festés, mint ahogy virággal is csak egy-két településen találkozunk. Szebenben gőzerővel zajlik a városközpont rekonstrukciója, hisz 2007-ben itt lesz Európa egyik kulturális fővárosa. Persze a hajdani gazdag német település patinás, ódon házainak így is csak kisebb részére kerülhet sor, de a két főtér és a főutca kezdi visszanyerni legalább régi fényét. A gótikus evangélikus templom város fölé magasodó tömbje a hatalmas, masszív toronnyal már távolról is lenyűgöző. A bejárat előtti előcsarnokot csillagboltozat fedi, a gazdagon profilírozott csúcsíves kapuzat figurális faragványainak zömétől megfosztva is tiszteletet parancsoló. Milyen lehetett vajon a timpanon-dísz? A háromhajós, kereszttház, hálóboltozatos épületet a 14-15. században építették. Egykori hatalmas szárnyasoltárának nyolc szárnyképe a balol-

Nagyszeben, várostorony

dali kereszthajóban függ. Elsősorban azonban nem ezek, hanem a szentélyben balra látható, szépen restaurált, grandiózus Golgota-freskó nyugoz le, a méltatlanul keveset említett Johannes Rosenau szász festő 1445-ben készült alkotása. Kifejező ereje – a méretbeli különbségek ellenére – M. S. mester híres garamszentbenedeki oltárának Kálvária-ábrázolásával vetekszik. A Krisztus keresztje körül nyüzsgő sokaság: főpapok, farizeusok, katonák, kegyes asszonyok egyénített figuráiban alighanem az ötöd-fél évszázad előtti Szeben gazdag polgárai kerültek megörökítésre, akárcsak a kompozíció architektonikus keretezésének sarkain lévő fülkékben a donátorok. Fölöttük, a fülkék tetején Szent István és Szent László királyunk áll, szemlélve a szent eseményt. István fölött az Árpád-sávós magyar zászló látszik, a másik oldalon talán a város piros-fehér-piros zászlaja. Felül a Megváltó életének további három hangsúlyos jelenete, a Születés, a Mennybemene-tel és a Keresztelés látható. A hatalmas méretek – a kép egy boltszakasz teljes oldalfalát kitölti – különösen hangsúlyossá teszik a kereszténység e központi eseményének megjelenítését, ami különös kontrasztban áll a környező falszakaszok díszetlen kö felületével.

A főhajó ablakai alatti falon a díszes, 17-18. századi epitáfiumok egyikét éppen restaurálják, az állványzat takarja a gazdag faragványt. Az epitáfium – a műfajt a hajó végében további kisebb, ámde szép alkotások is képvisel-

lik – kegyes adományból, szobrászati technikával készített emléktábla, emlékmű. Az ilyen hatalmas méretű, építészeti elemeket is hordozó, aranyozott alkotások készítése a barokk korban is igen jelentős ráfordítást igényelt, s hűen illusztrálja a hajdani gazdag kereskedőváros magisztrátusi tagjainak anyagi lehetőségeit. Közéjük tartozott Brukenthal Sámuel, akinek késő-barokk, kétemeletes palotája a nagyobbik főtéren, a katolikus templom mellett áll. Brukenthal 1777-1787 között Erdély kancellárja volt, korának egyik legjelentősebb műgyűjtője. Palotájában látható Erdély állítólag ma is legkomolyabb képzőművészeti gyűjteménye. Gerincét a 16-17. századi itáliai és németalföldi festészet többnyire másodvonalbeli, de nivós képei képezik, ám Tiziano, Rubens, Cranach és más „nagy nevek” egy-egy műve is felbukkan közöttük. Az amúgy kiemelkedő osztrák barokk festészet érdekes módon alulreprezentált. A 20. század elejének képeit bemutató rész sajnos zárva van, de amit láttunk, így is lenyűgöző. Kár, hogy katalógust nem árulnak a kiállításokról, csak rész-ismertetőket. A palotával szemben áll a 15. századi várostorony, a körülötte lévő kis épület íves kapualja és a szomszéd házak hamisítatlan középkori hangulatot árasztanak, akárcsak a város sok más, a séta során felfedezésre váró részlete.

Szebent Medgyes felé elhagyva megállunk a *szelindeki* vár romjainál. Belsejében egy hatalmas gótikus téglatemplom maradványai állnak, még ép a főhajót a déli mellékhajótól elválasztó árkádsor, de a boltvállak már hiányoznak. A vár tulsó (északi) oldalán a hajdani kápolna falai egy jóval korábbi, talán a templommal egyidős óratorony köveit őrzik. A toronyszerű kápolna felső szintjéről szép kilátás nyílik a környékre. Az erődítmény amolyan parasztvár lehetett, amely 1765-ben épült ki a mai formájára. Jellegében valamelyest eltér a környék szász erődtemplomaitól, belsejét a templom két részre osztotta.

A következő napon szállásunkat Marosvásárhelyről a Székelyföld közepére, Hargitafürdőre helyezük át. Segesvár után letérünk a főútról, és Székelykeresztúr felé indulunk, helyenként elképesztően rossz útviszonyok között. A szász falvakhoz képest a székely települések jó állapotban vannak, a porták többnyire rendezettek, több helyen új házakat is látunk. Utunk *Bögözön* vezet keresztül, ahol a falu gidres-gódrós földútjára fordulva megnézzük a fallal övezett 14. századi református templomot. Nagyon szép a jó karban lévő épület gótikus szentélyboltozata, fő értéke azonban a vele egykorú, hajdan az egész falat beborító freskódísz. Az északi oldalon felül az Erdélyben egykor igen népszerű Szent László legenda jelenetei láthatók, alatta Antiochiai Szent Margit legendája, a harmadik sávban pedig az Utolsó ítélet. A színek sajnos már erősen megfakultak, de a töredékes freskómű is tanúskodik a valamikori „biblia pauperum” jelentőségéről. A templom szép, virágdíszű, kazettás mennyezete a 18. század második felében készült, akárcsak a karzat mellvédjének bájos festményei.

Bögözt elhagyva rövid ideig megállunk

Csikmenaság,
Madonna-szobor

Székelyudvarhelyen, és fellélegzünk. A város jó karban van, útjai többnyire simák, a belvárosban nyüzsgő élet fogad. Bár vasárnap van, a boltok jelentős része nyitva, a főtéri klasszicizáló barokk református templomból ünneplőbe öltözött tömeg tódul ki az istentisztelet után. Szinte Magyarországon érezzük magunkat, s ezt az érzésünket később mások is megerősítik. Vetünk egy pillantást a híres református kollégium barokk, a Benedek Elek Tanítóképző és a monumentális Tamási Áron Gimnázium szép szecessziós épületére (a város Székelyföld egyik oktatási központja). A főtéren a néhány éve felavatott hangulatos szoborpark a magyar és ezen belül a székely történelem nagyjainak portréit mutatja be. Feljebb, egykori iskolájával, a református kollégiummal szemben a „legnagyobb székely”, Orbán Balázs szobra áll. A Székelytámadt-várat, a település egykori négy sarokbástyás erődítését János Zsigmond éppen a székelyek ellen emelte, ma már csak a maradványai láthatók. A település szélén élményt jelent az erőteljes fallal kerített, 13. századi, négykaréjos Jézus Szíve kápolna centrális épülete, Udvarhely legrégebbi műemléke. A városból keleti irányban haladunk tovább a Hargita felé. A második falu Szatmár, akarom mondani Satu Mare, ahogy a románok fordítják, magyarul azonban *Máréfalvának* mondják. Talán e településen van a legtöbb galambdúcos, faragott székelykapu egész Erdélyben (fiam a főutca mentén 149-et számol meg). A faragott, néha festéssel is hangsúlyozott inda- és virágdísz mellett gyakori a hálát adó és a vendéget betérésre invitáló felirat is rajtuk. Legrégebbi közülük a katolikus plébánia bejárata 1858-ból, de számos egészen új is felfedezhető közöttük. Az út már a faluban, majd ezt követően is folyamatosan emelkedik. Néha festői hajtúkanyarokkal lép egy-egy emelettel feljebb a hegyoldalban. Homoródfürdön igen népszerű a közvetlenül az út mellett lévő borvízforrás, most is sok autó áll mellette, a Homoród folyó festői völgyében lévő unitárius templo-

mok felé ezt követően kellene letérni. Mi azonban az egyre vadregényesebb Hargita fenyőrengetegébe kapaszkodunk fel, egészen 1200 méter magasságig. Az út itt kezd lejteni Csíkszereda felé, s itt van a letérés Hargitafürdő felé is. A település nevéől eltérően elsősorban kirándulóközpont, melyet hatalmasra nőtt fenyő-óriások vesznek körül, közöttük rengeteg kisebb-nagyobb ér és patak csörgedezik, nem egy a sűrűbe vezető ösvények kövei között.

Csíkszeredán a Székelyföld történetében egykor jelentős Mikó-várat nézzük meg, amely ma a Csíki Székely Múzeumnak ad otthont. A négy sarokbástyás, jó állapotban megmaradt erődítményt a 17. század elején építtette Mikó Ferenc, Bethlen Gábor tanácsosa. Mai formáját azt követően kapta a 18. század elején, hogy az 1661-es tátar betörés során az ellenség felégette. A 18. században császári katonaság állomásozott benne, 1764-ben innen indultak az egyenruhás hóhérok a nyakas mádэфvalvi székelyek legyilkolására, s itt zárták pincebörtönbe a településről elhurcolt túszokat. A múzeumban megtekintjük a szép néprajzi, a csíksomlyói ferences nyomda emlékeit bemutató kultúrtörténeti és a restaurált fegyvereket kiállító tárlatot. Magához a közeli csíksomlyói kegytemplomhoz az éppen folyamatban lévő útépitések miatt nem jutunk el. Végigsétálunk a város szép 19. századi épületeket felsorakoztató főutcáján, majd az utóbb némi csalódást okozó Tusnádfürdő felé indulunk. Utunk *Csíkkozmáson* vezet keresztül, ahol közvetlenül mellette magasodik a 13. századból származó, a 15. században átépített, majd 1720-ban fallal körülvett, és a 18. század végére barokkizált református templom. Vaskos, erőteljes, a sarkain támpillérekkel megerősített, alsó szintjén lőrés-ablakkal ellátott tornya zordon bástyára emlékeztet, mellette elegáns, boltozatos, reneszánsz jellegű lépcsőfeljáró simul az épület falához, és egy szépen díszített előcsarnok fedi az itteni bejáratot. A közelben fekszik Alcsík másik nevezetes emléke, a szintén kerített *csíkménasági* templom is, bár ehhez sokat kell még zötykölődnünk. Ez a kis egyház a 15. században épült, és a későbbi barokk átépítés ellenére sokat megőrzött bájos gótikájából is. Hálóboltozatos szentélyét ritka ornamentális freskók díszítik. Ezeket sajnos nem láthatjuk, ugyanis éppen restaurálják őket, s már egy éve fel vannak állványozva. A munka menete pénz híján igencsak akadozik, így a befejezést firtató kérdéseinkre csak széttárt karok válaszolnak. Néhány éve megtörtént itt az a csoda, amelyről minden régiségbúvár álmodik: a plébános a templom padlásán egy 15. századi Madonna-szobrot talált. Bár a festett faragvány nem túl jó állapotú, és a kis Jézus figurája is hiányzik már róla, felfedezése így is örömteli. Ma a templom falához erősítve látható, s egykoron is valószínűleg sík háttér előtt, alighanem egy szárnyasoltár középső részén állhatott, mert nem egészen kerek szobor, a hátsó része hiányzik. Alakja enyhe S-formát ír le. Rokonsága a nagyobb számban megmaradt, hasonló jellegű felvidéki emlékekkel szembevetve,

Gyergyószárhegy, Lázár-kastély

mindenekelőtt a toporci Madonnával vagy a podolini Szent Katalin szoborral (MNG).

A következő kirándulásunk úti célja a Gyilkos-tó és a Békás-szoros. A valóság mellett semmivé válnak nem csak a távoli emlékek, hanem az útikönyv lelkendezése is. A békási sziklaszoros a Gyimesi-hágót követően talán a következő kijárata volt a Kárpát-medencének. A helyenként több száz méter magas, az út fölé tornyosuló, barlangszerű sziklafal és a tövében kanyargó szűk út mellett vadul zuhogó hegyi patak felejthetetlen és semmi máshoz nem hasonlítható élmény, melyet egyszer mindenkinek át kellene élni. Az ember eltöpreng a vad, zabolázatlan természet erői mellett, melynek fenségessége annyira lenyűgöző, hogy szinte a földbe gyökerezik a lábunk. Az út Gyergyószentmiklóson át vezet, a város nem hagy különösebb nyomot bennem, igaz, időnk sincs rá túl sok. Előtte már kinézelődtük magunkat *Gyergyószárhegyen*, ahol a pártázatos reneszánsz stílusban, a 15-16. században épült Lázár-kastély mellett két magyar népi ruhába öltözött fiú hegedűjátéka fogadott. Lázár András erősségében töltötte gyermekkorát unokaöccse, az árva fiúként felnőtt későbbi híres fejedelem, Bethlen Gábor. A kastélyt magát inkább várnak mondanám, hisz a bástyákkal erősített kerítő falakon belül több különálló épület áll. Kevés pénzből, lassan folyik az együttes renoválása. Jó állapotban van már a tágas, tetőrészében egy harmonikusan illeszkedő további szinttel megtöltött bejárat épület, ebben kiállítás látható, a tőle balra eső sarokbástya, valamint a festői környezetű vár felső részén a monumentális lovagtermet magába foglaló tömb. A terem két végében különleges, színes csempékkel burkolt kályha áll. Az épület felső szintjének ablakai a főpárkányra ültetett pártázatokon keresztül tekintenek ki, itt láthatók a gyergyószárhegyi művésztelep alkotóinak munkái. Örömmel fedezem fel a tavaly Zalaegerszegen kiállító Vetró András és a Cserszegtomajon is megfordult Márton Áron alkotásait, de több más ismerős névvel is találkozunk közöttük. A művésztelep tagjai a kastély falai között szoktak dolgozni (két hét múlva érkeznek

majd), szállásuk a közeli kolostor épületében van. Az ideális körülményekhez szorosan hozzátartozik a falakból sugárzó történelmi atmoszféra is.

Gyergyóból visszafelé az út *Csikkarcfalva* mellett vezet el. Rövid letérővel érkezünk az 1444-ben épült erődtemplomhoz, amely Csíkszék legjobb állapotban megmaradt ilyen jellegű emléke. Szabályos kör alakot bezáró kerítőfala nyolc méter magas, párkányzata alatt lőrés-sor, belső oldalán gyilkjáró folyosó fut körbe. A templom mai állapotában barokkizált, 18. századi stílusjegyeket mutató tornya nem az épülethez kapcsolódik, hanem kaputoronyként a kerítőfalon ül. Alján félhomályos, boltozatos bejáró nyílik, előtte vastag falú, félkörös barbakánnal, amely a kapu szemből való támadását, faltörő kossal történő betörését volt hivatott megakadályozni. A fal belső oldalán a keresztút stációinak fülkéit deszka-ajtók fedik, melyeket csak a nagyhéten nyitnak ki.

Szállásunkra visszatérve már hazafelé készülünk. Rengeg élmény és emlék kavargó bennünk, de vegyes érzé-

sekkel hagyjuk el a csodálatos szépségű és gazdagságú, de sok helyen bizony egek harmincadjára hagyott Erdélyországot, benne Székely-, s különösen Szászföldet. Az ország túlsó feléről érkezve érdekes látni a falvakban élő történelmet, a szinte rendszeres rabló hadjáratok ellen épült templom-erődítések vastag falait, a ma is ápolat, sőt a népművészet létezését és alkotó erejét bizonyítva, újonnan is készített székelykapukat, az élni akaró és minden nehézség ellenére is gyarapodó székelyföldi városokat, a bámulatra méltóan gazdag szász kultúra emlékeit. Irigyeljük a székelyeket, mert képesek építkezni múltjukból és hagyományaikból, tisztában vannak azzal, honnan jöttek, és ez segít megfogalmazni nekik azt is, hogy merre tartanak. Életerejük az anyagi elnyomorodás ellenére is lenyűgöző, s egyben példát adó. De azt is tudjuk, vagy tudni véljük, mivé lehetne, s talán lesz is e vidék, ha megkapja majd a megfelelő gondoskodást, s Európa megérkezik majd nem csak a főutakon, hanem a bekötő utakon, az eldugott falvakba is...

Szelindek, templomrom